

УДК 004-047.22:378.018.43"364"

DOI: 10.31866/2617-796X.7.2.2024.317739

Світлана Хрущ,

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,

доцент кафедри інформаційної діяльності

та зв'язків з громадськістю,

Київський національний університет

культури і мистецтва

svetlanida@knukim.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-9349-7762>

ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Мета статті – дослідити роль цифрової грамотності у забезпеченні безперервності та якості вищої освіти під час війни, визначити основні виклики, що стоять перед освітнім процесом в умовах кризи, окреслити шляхи ефективного використання цифрових технологій для розширення освітніх можливостей. Стаття спрямована на обґрунтування необхідності розвитку цифрових навичок серед студентів, викладачів та адміністрації закладів вищої освіти як інструменту для адаптації до сучасних викликів в умовах воєнного стану.

Методи дослідження – застосовано методи системного аналізу, узагальнення й прогнозування, що дало змогу виявити можливості та перспективи впровадження цифрових технологій в освітній процес у воєнний та післявоєнний період.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні визначення цифрової грамотності як стратегічного ресурсу, розробці рекомендацій для підвищення ефективності цифрової грамотності в освітньому процесі та рівня цифрової компетентності серед студентів і викладачів, враховуючи специфіку воєнного стану та післявоєнної відбудови.

Висновки. В умовах сьогодення цифрова грамотність є невід'ємною частиною інформаційного захисту, збереження даних та критичного сприйняття інформації, і відіграє ключову роль у підтримці та забезпеченні освітнього процесу. Навчання базовим навичкам цифрової грамотності повинно залишатися пріоритетом для суспільства. Використання платформ для дистанційного навчання, інтерактивних інструментів та хмарних сервісів дозволило продовжувати навчання навіть у найскладніших умовах. Для подолання цифрового розриву, оптимізації освітніх процесів та підвищення рівня цифрових навичок, враховуючи умови освітнього процесу у воєнний час, запропоновано наступні рішення: співпраця з місцевими органами влади та міжнародними організаціями для розширення доступу до швидкісного інтернету та технічного обладнання, особливо в сільських та віддалених регіонах; комбінування синхронного та асинхронного навчання для зручності студентів; використання електронних платформ для дистанційного навчання; мультимедійна адаптація навчального контенту; впровадження до навчальних програм обов'язкових курсів з цифрової грамотності, орієнтованих як на студентів, так і на викладачів. Зазначено, що поєднання інноваційних технологій та гнучкість у підходах до навчання забезпечить поступове скорочення цифрового розриву, оптимізацію освітнього процесу та підвищення рівня цифрових навичок серед студентів і викладачів.

Ключові слова: дистанційне навчання; інформаційні технології; освітній процес; цифрова грамотність; цифрові інструменти; цифрові навички.

Вступ. У сучасному світі цифрова грамотність є однією з ключових компетенцій, необхідних для адаптації до викликів глобалізації, економічної нестабільності та навіть збройних конфліктів. Особливої актуальності ці питання набули в освітньому процесі, де підтримка безперервного навчання та забезпечення доступу до знань є критично важливими для розвитку молоді. Під час війни в Україні значення цифрової грамотності в освіті особливо посилилося, адже саме цифрові технології забезпечили можливість продовжувати навчальний процес у складних умовах. У цьому контексті цифрова грамотність виступає не лише як навичка, але й як потужний інструмент, який дозволяє адаптувати систему освіти до реалій війни.

Важливою проблемою стало питання продовження навчання, зокрема у дистанційному режимі, якому постійно заважають перебої з інтернет-зв'язком, електропостачанням, а також слабкий сигнал мобільного зв'язку у багатьох регіонах. Більше того, психологічні труднощі, спричинені постійною тривогою та стресом, стають значним бар'єром у забезпеченні ефективного навчання (Belova, 2023). Викладачі не лише передають знання, але й часто виступають психологами для своїх студентів, підтримуючи їх у складні моменти, вчать справлятися з емоціями під час тривог та стресових ситуацій. Цифрова грамотність дає студентам навички, необхідні для навігації в онлайн-навчальному середовищі та доступу до освітніх ресурсів з будь-якого місця, що має вирішальне значення, коли традиційні методи організації навчання стали незручними та неактуальними. В умовах сьогодення можна виокремити декілька способів такої організації, зокрема: 1) повністю віддалений (дистанційний) режим навчання; 2) змішаний або гібридний режим (поєднання офлайн та онлайн навчання); 3) синхронні (в режимі реального часу) та асинхронні (студенти самі обирають час для опрацювання попередньо наданих викладачем матеріалів і виконання завдань) навчальні середовища (Belova, 2023). Можливість взаємодії з цифровими платформами гарантує безперервне продовження студентами навчання, незважаючи на хаос в умовах війни, дозволяє навчальним закладам надавати зміст освітньо-професійних програм за допомогою різних інноваційних та онлайн-методів. Це не тільки підтримує процес навчання безперервним, але й допомагає студентам розвинути стійкість і здатність пристосовуватися до труднощів, сприяє розвитку відчуття «нормальності», що також важливо і для психічного здоров'я та благополуччя студентів у складні часи.

Цифрова трансформація, яка активно змінює сучасне суспільство та економіку, вимагає високого рівня цифрової грамотності від усіх громадян, включаючи учасників освітнього процесу. Онлайн та гібридне навчання сприяли впровадженню нових інноваційних методів викладання, що дозволяють зберегти освітній процес навіть у таких складних умовах, проте з розвитком цифрових технологій постійно виникають і нові проблеми. Однією з головних проблем є нерівність у доступі до цих технологій, яка позначається на здатності різних категорій студентів ефективно навчатись. Відсутність доступу до сучасних цифрових пристроїв або слабка технічна підготовка можуть ставити під загрозу рівень освіти в таких умовах.

Цифрові інструменти відіграють ключову роль у подоланні фізичних бар'єрів доступу до освіти під час війни. З появою таких технологій, як відеоконференції,

онлайн-курси, електронні платформи, цифрові бібліотеки, студенти мають можливість продовжувати навчання, навіть якщо фізична присутність на заняттях в закладах освіти неможлива. Ці інструменти створюють «міст» через географічні та соціально-політичні перешкоди, надаючи учасникам освітнього процесу доступ до якісної освіти незалежно від їхнього місцезнаходження. Гнучкість, яку пропонують цифрові ресурси, дозволяє здобувачам освіти навчатися у своєму власному темпі та в зручний для них час, пристосовуючись до різноманітних проблем, з якими вони можуть зіткнутися.

Результати дослідження. Поява терміну «цифрова грамотність» пов'язана з американським письменником і журналістом П. Гілстером, який у своїй монографії «Digital Literacy» (1997) визначив даний термін як здатність критично завоювати та використовувати інформацію, що надходить із різних джерел через комп'ютерні технології. У своїй концепції П. Гілстер виділив кілька основних складових цифрової грамотності, які мають комплексний і взаємозалежний характер: інформаційну грамотність, комунікативні компетенції, креативні компетенції та медіаграмотність. Автор наголошував, що головне – не просто доступ до інформації, а вміння її осмислено використовувати, аналізувати та інтегрувати в життя (Gilster, 1997). Його підхід до цифрової грамотності став основою для подальших досліджень і розвитку цього поняття, яке з часом набуло широкого визнання через стрімкий розвиток технологій та їх вплив на суспільство. Г. Дженкінс та інші зарубіжні науковці вважають, що цифрова грамотність є багатокомпонентним поняттям, яке формується на основі трьох ключових типів навичок: технічні (hardware skills), програмні (software skills) та універсальні (meta skills) (Jenkins et al., 2009). Вітчизняні дослідники І. Бородкіна та Г. Бородкін вважають, що цифрова грамотність охоплює цілий спектр навичок та умінь, які можна згрупувати в сім основних елементів, які охоплюють різні аспекти взаємодії з інформацією, технологіями та суспільством та дозволяють людині ефективно орієнтуватися в сучасному цифровому середовищі: медіа-грамотність, інформаційна грамотність, ІКТ-грамотність, комунікації і співпраця, цифрові стипендії, навички навчання, кар'єра і стиль управління (Vorodkina and Vorodkin, 2018).

Цифрова грамотність справедливо вважається однією з ключових компетенцій у XXI столітті, адже вона формує основу для успішної адаптації людини до умов глобальної цифровізації. Уряди країн Європейського Союзу, США, Китаю, Великобританії та інших країн активно досліджують і постійно впроваджують програми підвищення цифрової грамотності серед населення, адже це стає не просто трендом, а й необхідністю для подолання викликів епохи автоматизації, великих даних (Big Data) та нової промислової революції.

З огляду на стрімкий розвиток цифрових технологій у світі, інтеграція України до європейського та глобального цифрового простору стає одним із пріоритетних напрямів державної політики. Україна активно долучається до європейських ініціатив, спрямованих на розвиток цифрових компетентностей і створення єдиного цифрового простору, активно співпрацює з ЄС у межах таких програм та проєктів, як «EU4Digital Initiative», «Horizon Europe», «Erasmus+», «ALL DIGITAL Weeks», «The Digital Europe Programme» тощо. Співпраця з міжнародними організаціями для

надання технологічної підтримки надає можливість значно прискорити впровадження програм цифрової грамотності, відкрити доступ до широкого спектру ресурсів, включаючи технічну експертизу, фінансування та цифрову інфраструктуру, які інакше можуть бути недоступні для окремих установ. Міжнародні організації часто мають можливість сприяти обміну кращими практиками та інноваційними стратегіями через кордони, підвищуючи якість та охоплення ініціатив цифрової грамотності (Ovcharuk, 2023). Використовуючи такі партнерства, система освіти зможе ефективніше вирішувати проблеми, пов'язані з обмеженими ресурсами, забезпечуючи успішну результативність програм цифрової грамотності.

Розвиток цифрових навичок населення є одним із ключових пріоритетів Міністерства цифрової трансформації України. У непростих умовах повномасштабної війни Міністерство активно реалізує низку стратегічних ініціатив, які спрямовані на підвищення цифрової грамотності громадян та розширення доступу до цифрових можливостей:

- Рамка цифрової компетентності для українців – базується на європейській моделі DigComp, адаптованій до реалій України і визначає основні напрями розвитку цифрових навичок, необхідних для роботи, навчання та повсякденного життя, а також слугує орієнтиром для освітніх програм;

- Національна платформа «Дія.Освіта» (<https://osvita.diia.gov.ua/>) – інноваційний освітній ресурс, що пропонує для навчання всіх вікових груп курси, відеоуроки, серіали та тестування з різних аспектів цифрової грамотності (від базових навичок користування інтернетом до складніших тем, таких як програмування, аналітика даних чи кібербезпека);

- хаби цифрової освіти – доступ до цифрової освіти навіть у віддалених та сільських місцевостях, де громадяни можуть отримати консультації, навчатись, здійснювати тестування на рівень цифрових навичок;

- Цифрограм (<https://osvita.diia.gov.ua/digigram>) – онлайн-тестування для оцінки рівня цифрової грамотності, які дозволяють визначити сильні та слабкі сторони користувача у цифровій сфері та рекомендують відповідні навчальні матеріали.

Згідно з дослідженням цифрової грамотності українців за 2023 рік, проведеним Міністерством цифрової трансформації України, спостерігається стале зростання рівня цифрових навичок серед населення. Це проявляється в скороченні частки дорослих без цифрових навичок і збільшенні населення із рівнем навичок «basic» і вище (Diia.Osvita – Research, 2023). Станом на 2023 рік цифрові навички має: 93% дорослого населення України 18–70 років (+8% з 2019 року); 95% підлітків віком 10–17 років; 99% людей з порушеннями слуху 18–59 років (+15% за 4 роки). 38,0% дорослого населення опанували просунуті цифрові навички (+12,5% від 2019 року) (Diia.Osvita – Research, 2023). Це є свідченням ефективності заходів, спрямованих на підвищення цифрової компетентності громадян та популяризацію онлайн-освіти.

У контексті воєнного часу прагнення до вищої освіти стало серйозним викликом, і водночас надзвичайно важливим завданням для забезпечення доступності та безперервності освіти. Цифрова грамотність постає ключовим компонентом у

цьому сценарії, слугуючи мостом до освітніх можливостей через електронні (мобільні) навчальні платформи, які не лише спрощують доступ до освітніх ресурсів, але й озброюють студентів основними цифровими навичками, таким чином дозволяючи їм більш ефективно керувати своїм часом та освітою за несприятливих умов. Протягом останніх трьох років процес навчання перейшов переважно в дистанційний формат з використанням онлайн-платформ і хмарних додатків, найбільшої популярності серед яких набули наступні:

- проведення відеоконференцій (Google Meet, Zoom, Skype, Microsoft Teams);
- безкоштовна платформа електронного навчання Moodle (<https://moodle.org/>);
- сервіси Google (Google Search, Gmail, Google Docs, YouTube, Google Translate, Google Drive, Google Class)
- онлайн-тестування та різноманітні інструменти інтерактивної взаємодії (Kahoot, Microsoft365, Mentimeter, Flipgrid).
- мультимедійні засоби (електронні підручники, графічні та відеоматеріали, презентації тощо).

Покращення спілкування між викладачами та студентами за допомогою цифрових платформ є ще одним важливим аспектом цифрової грамотності у навчанні у воєнний час. Такий підхід не тільки забезпечує безперервність навчання в складні часи, але й готує студентів до подальшої професійної діяльності у цифровому суспільстві, де такі навички стають все більш важливими. Використовуючи цифрову грамотність, навчальні заклади можуть гарантувати, що навчання залишатиметься спільним та інтерактивним процесом навіть за відсутності традиційної взаємодії зі студентами віч-на-віч.

Розробка та розповсюдження ресурсів цифрової грамотності та навчальних програм є основоположним кроком у впровадженні ефективних програм цифрової грамотності в освітню діяльність. Ці ресурси служать основою, на якій студенти будують своє розуміння цифрових технологій, отримуючи знання та навички, необхідні для безпечної та ефективної навігації в цифровому світі (Digital literacy and why it is important to develop it, n.d.). Як приклад, Київський національний університет культури і мистецтв включив вивчення цифрової грамотності у свої існуючі навчальні програми, інтегрувавши її в такі освітні компоненти, як «Інформаційні технології, системи та мережі» для студентів 1 курсу ОР «бакалавр» та «Інформаційно-комунікаційні технології у професійній діяльності» для студентів 1 курсу ОР «магістр». Цей підхід гарантує, що студенти знайомляться з концепціями цифрової грамотності з початку і протягом усього їхнього навчального шляху. У контексті вказаних освітніх компонент протягом останніх навчальних років передбачено залучення студентів до неформальної освіти шляхом проходження курсів з цифрової грамотності.

В 2022/2023 та 2023/2024 навчальних роках даний експеримент було проведено серед здобувачів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» викладачем КНУКіМ М. Толмач, а його результати проаналізовано та висвітлено в її дисертаційному дослідженні (Tolmach, 2024). Загалом проаналізовано 42 сертифікати, наданих здобувачами освітнього рівня «магістр», виведено статистику результатів за рівнями цифрової компетентності у кількісному та відсотковому вимірах (рис. 1.) (Tolmach, 2024).

Рівень цифрової компетентності	Здобувачі ОР магістр	
	кількість респондентів	кількість у %
A1	–	–
A2	–	–
B1	1	2,4%
B2	10	23,8%
C1	22	52,4%
C2	9	21,4%

Рис. 1. Кількість отриманих сертифікатів за кожним рівнем цифрової компетентності

Серед отриманих сертифікатів було зафіксовано найменший бал – 39; найвищий бал – 86. Середнє значення для здобувачів ОР «магістр» 66,43. Аналіз отриманих результатів показав високі результати з основ комп'ютерної грамотності. Найнижчі показники мають Сфера 3 зі створення цифрового контенту та Сфера 6 із розв'язання проблем у цифровому середовищі, що демонструє необхідність посилити підготовку в даному напрямі (Tolmach, 2024).

В 2024/2025 навчальному році під час проведення першого практичного заняття у форматі відеоконференції в Zoom з освітньої компоненти «Інформаційно-комунікаційні технології у професійній діяльності» для присутніх студентів 1 курсу ОР «магістр» спеціальностей 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво», 022 «Дизайн», 024 «Хореографія», 025 «Музичне мистецтво», 026 «Сценічне мистецтво», 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство», 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», 034 «Культурологія», 061 «Журналістика», 241 «Готельно-ресторанна справа» було проведено опитування щодо цифрових сервісів, які вони найчастіше використовують у своїй діяльності. В результаті опитування серед 120 студентів було отримано такі показники: інтерактивні сервіси для взаємодії з аудиторією (опитування, вікторини) використовують у своїй діяльності 42, графічні та аудіоредактори – 49, сервіси для спільної роботи над файлами – 59, електронні таблиці – 74, презентації – 84, відеоредактори – 92, текстові редактори та штучний інтелект – 94, електронний підпис і цифрові державні сервіси – 101. У відсотковому співвідношенні результати показані на рис. 2.

Даний аналіз виявив різний рівень залученості студентів до цифрових інструментів і сервісів у їхній діяльності. Цей розподіл підкреслив різний ступінь довіри до вказаних цифрових технологій серед опитаних студентів, з помітним наголосом на редагуванні тексту, штучному інтелекті та цифрових державних сервісах.

Також для цих же респондентів в рамках вивчення вище вказаної освітньої компоненти вже традиційно було запропоновано пройти курс з цифрової грамотності «Цифрограм 2.0 для громадян». Загалом проаналізовано 120 сертифікатів, які здобувачі освітнього рівня «магістр» завантажили на платформу електронного навчання КНУКіМ (<https://elearn.knukim.edu.ua/>), виведено статистику результатів за рівнями цифрової компетентності у кількісному та відсотковому вимірах (рис. 3.)

Рис. 2. Використання цифрових сервісів магістрами КНУКіМ

Рівень цифрової компетентності	Здобувачі ОР магістр	
	кількість респондентів	кількість у %
A1	–	–
A2	2	1,7%
B1	9	7,5%
B2	28	23,3%
C1	63	52,5%
C2	18	15%

Рис. 3. Кількість отриманих сертифікатів в 2024/2025 н.р. за кожним рівнем цифрової компетентності

Такі дослідження демонструють, як самооцінювання допомагає адаптувати навчальні програми під потреби студентів і дає можливість відстежити рівень цифрової грамотності студентів, виявити прогалини між поточними цифровими навичками студентів і тими компетенціями, які повинні бути набуті за програмними результатами навчання. Виявлення недоліків у цифрових навичках студентів допомагає модернізувати освітні програми, а саме актуалізувати зміст обов'язкових дисциплін, забезпечити їх відповідність сучасним вимогам, інтегрувати інформаційні технології в усі освітні компоненти, що в кінцевому результаті зробить випускників більш підготовленими до вимог ринку праці.

Цифрова грамотність відіграє ключову роль у вихованні критичного мислення та навичок вирішення проблем серед студентів, особливо під час війни, адже вони повинні вміти аналізувати інформацію, оцінювати джерела та приймати зважені рішення. Ці дії мають вирішальне значення для розвитку здібностей критичного мислення, які необхідні для орієнтування в складних і невизначених умовах (Davuydenko, 2023). Використання інструментів на основі штучного інтелекту може

значно підвищити здатність студентів обробляти та критично оцінювати інформацію, пропонуючи інтерактивний досвід навчання, який імітує реальні сценарії вирішення проблем (Sturkhetskyi, 2023). Інтегруючи ці цифрові ресурси у своє навчання, студенти зможуть розвивати аналітичний та інноваційний спосіб мислення, що дасть їм змогу впевнено та креативно долати посталі перед ними виклики.

Ще однією важливою стратегією впровадження програм цифрової грамотності є навчання професорсько-викладацького складу закладів освіти ефективному використанню цифрових інструментів. Викладачі відіграють важливу роль у веденні студентів через складнощі цифрових технологій, і, отже, самі повинні вміти користуватися цими інструментами. Програми підвищення кваліфікації, розроблені спеціально для викладачів, надають можливість покращити їхні цифрові компетенції, дозволяючи їм ефективно передавати ці знання своїм студентам. Як приклад, варто згадати національний портал «Дія. Цифрова освіта», який пропонує адаптований тест цифрової грамотності для педагогічних працівників «Цифрограм для вчителів», розроблений з метою допомогти вчителям оцінити свій рівень цифрової компетентності, виявити сильні та слабкі сторони та отримати рекомендації для вдосконалення цифрових навичок. Також на порталі «Дія. Цифрова освіта» можна знайти велику колекцію з понад 75 безкоштовних навчальних серіалів, адаптованих для різних спеціальностей і демографічних груп. Таким чином, портал спрямований на підвищення цифрових навичок широкої аудиторії, починаючи від студентів і професіоналів до широкої громадськості.

Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» активно впроваджує освітні програми з підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, більшість яких стосуються підвищення рівня цифрової грамотності, такі як «Інноваційні методології в освіті і науці», «Інноваційні технології в освіті», «Освіта вчителя та ІТ-знання», «Теорія і практика в STEM-освіті України», «Інфомедійна грамотність: спілкуємось на рівних», «Інформаційно-цифрові технології в сучасній освіті», «Медіаграмотність», «Користування електронними навчальними інструментами», «Впровадження медіаграмотності в освітню атмосферу» та багато інших, які розміщені на сторінці сайту (Educational programs, n.d.). Загалом багато університетів та інших закладів освіти пропонують науково-педагогічним працівникам курси підвищення кваліфікації для розвитку цифрових навичок, тим самим створюючи стійкі освітні рамки, які не лише протистоять викликам, пов'язаним з війною, але й надають викладачам можливість ефективно проводити навчальні заняття.

Висновки. Підсумовуючи, цифрова грамотність виступає важливим інструментом для розширення можливостей студентів та викладачів під час війни, гарантуючи, що освіта залишається доступною та ефективною, незважаючи на складні обставини. Сприяючи неперервності навчання, цифрові інструменти допомагають подолати фізичні бар'єри та покращити спілкування між викладачами та студентами, сприяючи створенню середовища для спільного навчання. Успішна реалізація програм цифрової грамотності через розвиток ресурсів, навчання та міжнародне партнерство відіграє вирішальну роль у забезпеченні педагогів та студентів необхідними навичками орієнтуватися в цифровому середовищі. Зрештою, вплив цифрової грамотності виходить за межі простих академічних досягнень; він виховує

критичне мислення, заохочує самостійне навчання та формує стійкість серед студентів, готуючи їх адаптуватися до обставин, що постійно змінюються.

Потрібно приймати конкретні рішення для подолання цифрового розриву, оптимізації освітніх процесів та підвищення рівня цифрової компетентності серед студентів і викладачів в умовах обмежених ресурсів. Вирішення цієї проблеми вимагає багатостороннього підходу, який розширює доступ до цифрових ресурсів, оптимізує освітні процеси за допомогою технологій і підвищує цифрову компетентність як серед студентів, так і викладачів.

Першочерговим є розширення доступу до цифрових ресурсів, а саме: реалізація громадських ініціатив: залучення благодійних організацій, державних програм або приватного сектору для фінансування; організація хабів цифрової освіти (навчальні центри з доступом до обладнання в бібліотеках, громадських просторах або навчальних закладах тощо). Таким чином реалізується забезпечення надійного доступу до освітніх ресурсів, подолається розрив для тих, хто може не мати доступу до Інтернету вдома, особливо в сільській місцевості чи ізольованих районах, де може бути відсутня традиційна інтернет-інфраструктура. Важливими факторами забезпечення освітнього процесу в умовах війни є використання електронних платформ для дистанційного навчання та комбінування синхронного та асинхронного навчання для зручності отримання знань студентами різних рівнів підготовки. Із застосуванням таких стратегій з'явиться можливість більшого доступу до цифрових інструментів, тим самим розширюючи освітні можливості для всіх студентів.

Вирішальне значення для цифрової трансформації освітніх процесів має навчання педагогів цифровим методологіям викладання. Регулярна активна участь у програмах підвищення кваліфікації надасть викладачам навички, необхідні для ефективної інтеграції технологій у забезпечення освітнього процесу, покращуючи їх практику викладання. Інтегрування курсів з цифрової грамотності в навчальні програми освітніх компонент, адаптованих для різних рівнів навичок, гарантуватиме, що всі учасники освітнього процесу зможуть ефективно працювати з цифровими інструментами.

Не менш важливим рішенням є заохочення та мотивація учасників освітнього процесу – викладачам пропонується впровадити доплати за опанування нових цифрових компетенцій і використання сучасних методів викладання, а студентам надавати можливість отримувати сертифікати за проходження курсів цифрової грамотності, які в майбутньому вони зможуть використовувати для кар'єрного розвитку.

Подолання цифрового розриву, оптимізація освітнього процесу та розвиток цифрової грамотності вимагають комплексного підходу, що охоплює технічні, освітні та організаційні аспекти. І, навіть попри обмежені ресурси в умовах війни, Україна може реалізувати ці ініціативи завдяки залученню міжнародних партнерів, активізації внутрішніх ресурсів та використанню креативних і технологічно ефективних рішень.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Белова, В., 2023. Навчальна діяльність ЗВО в умовах війни та використання цифрових технологій: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, [e-journal] 88, с.58–63. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.88.10>
- Бородкіна І., Бородкін Г., 2018. Модель цифрової компетенції студентів. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, [e-journal] 1, с.27–41. <https://doi.org/10.31866/2617-796x.1.2018.147208>
- Давиденко, Г., 2023. *Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація*. [online] Вінниця: ТВОРИ. Доступно: <https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Inclusivna_osvita/cifrova-inkluziya-ta-dostupnist-socialna-didzhitalizaciya.pdf> [Дата звернення 18 листопада 2024].
- Дія.Освіта, б.д. *Дослідження*. [online] Доступно: <<https://osvita.diia.gov.ua/research>> [Дата звернення 16 листопада 2024].
- Овчарук, О., 2023. Моніторинг готовності вчителів до використання цифрових засобів під час війни в Україні. *Інформаційні технології і засоби навчання*. [онлайн] 98(6), с.52–65. Доступно: <<https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/5478>> [Дата звернення 17 листопада 2024].
- Освітні програми, б.д. *Інститут модернізації змісту освіти*. [онлайн] Доступно: <<https://imzo.gov.ua/diyalnist/osvitni-posluhy-pidvyshchennia-kvalifikatsii/osvitni-prohramy/>> [Дата звернення 15 листопада 2024].
- Толмач, М., 2024. *Цифрова компетентність як інтегральна характеристика професійної діяльності бібліотечних фахівців*. [онлайн] Дисертація, Київський національний університет культури і мистецтв. Доступно: <<https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/Tolmach.pdf>> [Дата звернення 17 листопада 2024].
- Цифрова грамотність та чому важливо її розвивати, б.д. *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. [онлайн] Доступно: <<https://naurok.com.ua/post/cifrova-gramotnist-ta-chomu-vazhливо-rozvivati>> [Дата звернення 14 листопада 2024].
- Штурхецький, С., 2023. Як ШІ може бути використаний для підвищення інформаційної грамотності та розвитку критичного мислення. *Редакторський портал – інформаційний ресурс для редакторів та колег з суміжних областей*. [онлайн] Доступно: <<https://redactor.in.ua/2023/11/22/shi-ta-informacijna-gramotnist-yak-shi-mozhe-buty-vykorystanyj-dlya-pidvyshchennya-informacijnoyi-gramotnosti-ta-rozvytku-krytychnogo-myslennya-dozvolayuchy-gromadyanam-rozriznyaty-dostovirnu-ta-n/>> [Дата звернення 17 листопада 2024].
- Gilster, P., 1997. *Digital Literacy*. New York: Wiley.
- Jenkins H., Purushotma R. & Weigeletal M., 2009. *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century: Foundation Reports on Digital Media and Learning*. London: The MIT Press.

REFERERENCES

- Belova, V., 2023. Educational activities of higher education institutions in the conditions of war and the use of digital technologies: domestic and foreign experience. *Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and secondary schools*, [e-journal] 88, pp.58–63. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.88.10>
- Borodkina I., Borodkin G., 2018. Model of students' digital competence. *Digital platform: information technologies in the socio-cultural sphere*, [e-journal] 1, pp.27–41. <https://doi.org/10.31866/2617-796x.1.2018.147208>
- Davydenko, G., 2023. *Digital inclusion and accessibility: social digitalization*. [online] Vinnytsia: Creations. Available at: <https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Inklusivna_osvita/cifrova-inklyuziya-ta-dostupnist-socialna-didzhitalizaciya.pdf> [Accessed 18 November 2024].
- Digital literacy and why it is important to develop it, n.d. *Educational project «On Lesson» for teachers*. [online] Available at: <<https://naurok.com.ua/post/cifrova-gramotnist-ta-chomu-vazhlivo-rozvivati/>> [Accessed 14 November 2024].
- Diia.Osvita, n.d. *Research*. [online] Available at: <<https://osvita.diia.gov.ua/research/>> [Accessed 16 November 2024].
- Educational programs, n.d. *Institute of Modernization of the Content of Education*. [online] Available at: <<https://imzo.gov.ua/diyalnist/osvitni-posluhy-pidvyshchennia-kvalifikatsii/osvitni-prohramy/>> [Accessed 15 November 2024].
- Gilster, P., 1997. *Digital Literacy*. New York: Wiley.
- Jenkins H., Purushotma R. & Weigeletal M., 2009. Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century: *Foundation Reports on Digital Media and Learning*. London: The MIT Press.
- Ovcharuk, O., 2023. Monitoring the readiness of teachers to use digital tools during the war in Ukraine. *Information technologies and teaching aids*. [online] 98(6), pp.52–65. Available at: <<https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/5478>> [Accessed 17 November 2024].
- Sturkhetskyi, S., 2023. How AI can be used to improve information literacy and develop critical thinking. *The editor's portal is an information resource for editors and colleagues from related fields*. [online] Available at: <<https://redactor.in.ua/2023/11/22/shi-ta-informacijna-gramotnist-yak-shi-mozhe-buty-vykorystanyj-dlya-pidvyshhennya-informacijnoyi-gramotnosti-ta-rozvytku-krytychnogo-myslennya-dozvolayuchy-gromadyanam-rozriznyaty-dostovirnu-ta-n/>> [Accessed 17 November 2024].
- Tolmach, M., 2024. *Digital competence as an integral characteristic of the professional activity of library specialists*. [online] Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts. Available at: <<https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/Tolmach.pdf>> [Accessed 17 November 2024].

UDC 004-047.22:378.018.43"364"

Svitlana Khrushch,*PhD in Social Communications,**Associate Professor at the Department**of Information Activities and Public Relations,**Kyiv National University of Culture and Arts,**Kyiv, Ukraine**e-mail: svetlanida@knukim.edu.ua**<https://orcid.org/0000-0001-9349-7762>*

DIGITAL LITERACY AS A KEY FACTOR IN THE PRESERVATION AND DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN TIMES OF WAR

The purpose of the article is to explore the role of digital literacy in ensuring the continuity and quality of higher education during the war, to identify the main challenges facing the educational process in times of crisis, and to outline ways to effectively use digital technologies to expand educational opportunities. The article aims to substantiate the need to develop digital skills among students, teachers and administrators of higher education institutions as a tool for adapting to modern challenges under martial law.

The research methodology – systematic analysis, generalization, and forecasting were applied, which made it possible to identify opportunities and prospects for the introduction of digital technologies into the educational process in the wartime and post-war period.

The scientific novelty is to substantiate the definition of digital literacy as a strategic resource, to develop recommendations for improving the effectiveness of digital literacy in the educational process and the level of digital competence among students and teachers, taking into account the specifics of martial law and post-war reconstruction.

Conclusions. In today's environment, digital literacy is an integral part of information security, data storage, and critical perception of information, and plays a key role in supporting and ensuring the educational process. Teaching basic digital literacy skills should remain a priority for society. The use of distance learning platforms, interactive tools, and cloud services has made it possible to continue learning even in the most difficult conditions. To overcome the digital divide, optimize educational processes and increase the level of digital skills, taking into account the conditions of the educational process in wartime, the following solutions are proposed: cooperation with local authorities and international organizations to expand access to high-speed Internet and technical equipment, especially in rural and remote regions; combining synchronous and asynchronous learning for the convenience of students; use of electronic platforms for distance learning; multimedia adaptation of educational content; and It is noted that the combination of innovative technologies and flexibility in teaching approaches will ensure a gradual reduction of the digital divide, optimization of the educational process and increase of the level of digital skills among students and teachers.

Keywords: distance learning; information technology; educational process; digital literacy; digital tools; digital skills.

20.11.2024